

mint ígéretes jövőképként élik meg. Tartanak a „magasabb szempontok” korábbi rendszerekben megtapasztalt érvényesülésétől. Talán nem is minden ok nélkül félnek az érdekdominancia belépésétől. Csak nehezen érlelődik és fogalmazódik meg a helyes és racionális válasz, hogy nem szeretni kell egymást – régióknak és megyének –, hanem együttműködni a kölcsönös érdekek alapján.

Csak azt mondhatom tehát, hogy mai gondolkodásunk szerint a megye az a szellemi és kulturális egység, amelyre egy adminisztratív térszerkezet, a megyéket integráló – de nem megszüntető! – régió épül. Remélhetőleg konfliktusok nélkül, zökkenőmentesen, energiákat felszabadítva, erőket mozgósítva, szellemet és szellemiséget is gerjesztve. És még talán annyit – bár erről is szóltam már, ha nem is a teljesség igényével –, hogy a közigazgatás átalakítása folyamatosan napirenden lévő feladat. Legyen bár központosító, decentralizációs, avagy autonómiát hirdető törekvés, minden esetben kísérletek és kezdeményezések irányulnak a térszerkezet megváltoztatására, a közigazgatási szintek felülvizsgálatára, amelyekhez mi is kidolgoztuk javaslatainkat. Úgy látjuk, hogy a megyei önkormányzatok érintettek, talán még érdekelték is a regionális struktúra kialakításában, a közép-szintű és regionális területfejlesztési feladatok, célkitűzések és projektek kidolgozásában és megvalósításában, ilyenképpen a csatlakozási folyamat erősítésében, felgyorsításában.

Csongrády Béla

Magyarország a második otthona

– Karol Wlachovský „Köztes szerepben” című kötetéről –

Véletlen volt ugyan, de feljegyzésre érdemes: éppen aznap este, amikor először kezembe vettem Karol Wlachovský „Köztes szerepben” című, „Párbeszéd a magyar és szlovák irodalommal – közös dolgainkról” alcímű kötetét, arról beszélt a rádió, hogy a magyar parlament által elfogadott státustörvényt bizony a szlovák kormány (is) ellenérzéssel, mondjuk úgy, fenntartásokkal fogadta. Aztán teltek a napok: én haladtam a könyv olvasásával, miközben a médiában egyre csak azt hallottam, láttam: a Magyar

Koalíció Pártjának képviselői a kormányból való kilépésüket fontolgatják Szlovákiában az ott élő magyarok számára sérelmes új közigazgatási határok miatt.

Ez a békétlen háttér még inkább megerősítette bennem – de úgymond objektíve is –, hogy Karol Wlachovský tevékenységének, (csak azért nem írok életművet, mert remélhetően még sok éven át bővül, gazdagodik a most hatvanesztendő szerző munkássága) könyvének felbecsülhetetlen értéke van a két szomszéd nép közti együttműködés, barátság kialakítása, ápolása szempontjából. A jelenkor számos történése, jelensége is azt bizonyítja ugyanis, hogy van mit javítani ezen a kapcsolaton, amely sok évszázadon át egyáltalán nem volt rossz. Mint a *Valóság* című folyóirat 2001/6-os számából, Várdy Béla tanulmányából is kitetszik „a magyarok és a régebben tótoknak nevezett szlovákok majdnem egy teljes évezreden át békésen megfértek egymás mellett az első keresztény millennium végén létrehozott magyar királyságban... Bizonyos nemzetiségek – mint például a németek és a magyarok – már a felvilágosodás korában a nacionalizmus hatása alá kerültek... A szlovák nép csupán a XIX. század vége felé, majd a XX. század elején... addig egyszerűen nem ismerte és nem érezte a közös szlovák öntudatot” – írja az eredetileg angolul, angol nyelvű közönségnek fogalmazott dolgozatában Steven Béla Várdy.

Azóta viszont a szlovákok soraiban is tapasztalni erőteljes nemzeti identitástudatot, amelyik nem egyszer szélsőséges megnyilvánulásokat is produkál. Ez viszont – különösen karnyújtásnyira Szlovákiától, a közös határ mentén – mérgezi, de legalábbis alaposan próbára teszi a jó szomszédi viszonyt. Az egyetlen ellenszer – s megint Karol Wlachovskýnál vagyunk – nem lehet más, mint a józanul gondolkodók példája, az olyan személyiségeké, akik – mint Ő – a megbékélés elkötelezett hívei s összekötő szeméi tudnak lenni önmaguk és a társadalom, a hazai és az idegen környezet közötti transzformációnak s képesek a közvetítésre, a „köztes szerepre”.

Karol Wlachovský ismeri, érti – Göncz Árpád író, volt köztársasági elnök *Beköszöntő*-jének gondolatával, fordulatával élve – „két ország lelkét, ennek a két léleknek a kapcsolódási pontjait és különbségeit. Múltját és jelenét. De nem elég tudnia és értenie, szeretnie is kell mind a kettőt, és ami a szeretet próbája: kritikus szemmel kell összemérnie – egymáshoz mérnie – megint csak mind a kettőt. A feladat tehát, amit a nagykövet vállal, kényes, és bátorságot igényel. A könyörtelen igazlátás képességét, amit talán csak nehezít, ami e kettőből egyidejűleg következik: az egyidejű igazmondás kötelezettségét is.”

E könyvet, amelyet recenszensként ezúttal méltatni törekszem, valójában meg sem írta a szerző. Hiszen nem összefüggő gondolatfolyamról, mondanóról van szó, hanem cikkek, tanulmányok, interjúk füzérééről, egy több mint három évtizedes szerkesztői és műfordítói munkásság „hordalékáról”, ahogyan Ő maga nevezi ezeket a döntő részben az oly időrabló fordítói

tevékenység „melléktermékeként” megfogant írásokat. Ezen mit sem változtat, hogy némelyiket nem is Karol Wlachovský írta, minthogy vele beszélgetnek, Ő az alanya a párbeszédnek. A barátok – Kiss Gy. Csaba és Tóth László – válogatásában összeállított kötet valamennyi dolgozatának van azonban egy közös nevezője: nevezetesen a magyar és a szlovák irodalom. Az utóbbi ismerete, szeretete egy anyanyelvű értelmiségi – aki ráadásul szlovák nyelv és irodalom, valamint könyvtárosi szakot végzett a bölcsészettudományi karon – részéről természetes, a magyar literatúrához való különleges vonzódás azonban ritkaság számba megy egy határainkon túli, más nemzetiségű ember esetében.

Nem véletlen, hogy sokakat izgat, érdekel e kötődés forrása. A Kiss Gy. Csaba által 1976-ban készített, *A közvetítés haszna: közös nyereség* című interjúban, vagy Brogyáni Judit 1984-ben kelt, *Magyarország az én második otthonom...* című interjújában is erről kérdezteti Karol Wlachovskýt. A válaszból kiderül, hogy bár Kassán született, kisgyermekként gömöri – tehát sokféle és türelmes – környezetben, nyitott világban élt, s kora ifjúságától kezdve, úgymond amióta csak az eszéet tudja, szlovák és magyar szót egyaránt hallott. Kétnyelvű nagyapja felváltva mondogatta neki Benedek Elek és Pavol Dobšinský meséit. „Amikor megtanultam olvasni, nem hagytam el a magyar könyveket. Sőt, nagy öröömre szolgált, hogy olyan könyveket is elolvashattam, amelyek szlovákul vagy csehül még nem jelentek meg (például Vernerét)” – nyilatkozta. Amikor egyetemista lett, tanulmányai mellett már az első évfolyamtól kezdve dolgozott is: először a Szlovák Írók Szövetségében, majd a *Slovenske pohľady* szerkesztőjeként. Ott kapta a feladatot, hogy fordítsa le a szlovákista Käfer István egyik tanulmányát. Ezt követően csehszlovákiai magyar szerzők szlovákra fordításával próbálkozott, s miután a Tatran Könyvkiadóba kerülve a világirodalmi részleg főszerkesztője lett, s mivel ott nem volt képzett hungarológus, fokozatosan Karol Wlachovský – aki, mint a fentiekből kitetszik „autodidaktaként szerzett képesítést magyar irodalomból és kultúrából” – gondja lett a magyar fordítások ügye. S innen már bizony nyomon követni sem könnyű milyen és mennyi szolgálatot tett kölcsönösségi alapon a magyar és szlovák irodalomnak.

Az életrajzi adatok valamelyest segítenek felmérni e szolgálat nagyságrendjét és jelentőségét. Karol Wlachovský 1990-ben került az akkor még Cseh-Szlovák Kulturális és Tájékoztató Központ élére Budapestre, majd 1992 decemberétől, az ország kettéválásakor létrejött Szlovák Intézet igazgatója lett. 1996–1999-ig között szünetelt e megbízatása, de azóta ismét tart. Vezetése alatt – mint Kiss Gy. Csaba írja *Egy szlovák európai a Rákóczi úton* című esszéértékű műves jegyzetében – „legenda lett ez az intézmény... Ha majd egyszer végigtanulmányozza [...] valaki rendezvényeinek programját, hogy ki

mindenki szerepelt itt a magyar és a szlovák szellemi életből [...], ha végigrágja magát a dokumentáción [...], szinte elképzelhetlenül gazdag kínálatot vehet számba. De még a legszorgalmasabb kutató sem tudja visszaadni a hangulatot, a szellemi atmoszférát, azt a jó érzést, melyet az együttlét, a fesztelen társasági alkalom nyújtott [...] A Szlovák Intézet fontos találkozóhely lett [...] Egyfajta értelmiségi kaszinó, amely a maga területen-kívüliségével semleges hely, ahol a gyakran egymástól székértáborokban elkülönülő magyar kulturális világ bármely csoportjának a képviselője megjelenhet. Hiszen a házigazda annak a régi közép-európai [...] szellemiségnek a megtestesítője, amely becsülni tudja a vendéget, ha nincs is egy véleményem vele, amely hisz az eszmecsere, a dialógus lehetőségében.” Karol Wlachovský tanított Budapesten, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának szláv tanszékén, továbbá Szegeden és Békéscsabán, s jelenleg is vendégtanár a Pázmány Péter Katolikus Egyetem szlovák tanszékén Piliscsabán. Az ország számtalan településén vannak jó ismerősei, barátai, így természetesen a szlovák nemzetiségű polgárok által is lakott Nógrád megyében is. Csaknem félszáz magyar könyvet fordított le anyanyelvére a huszadik századi magyar irodalomból. S, hogy miként, milyen színvonalon, arról e kötet egyik tanulmánya (Tibor Zilka: *Karol Wlachovský műfordítói munkássága*) is tanúskodik, de a számos magas kitüntetésben, díjban, – amit részben hazájában, részben Magyarországon kapott – is benne foglaltatik nemcsak a mennyiség, a termékenység, hanem a munka minőségének elismerése is.

Míndeközben természetesen véleménye – még hozzá elismerő – is kialakult a magyar literatúráról, amelynek összegzése az *Utam az irodalom „belső világossága” felé* című írásában fogalmazódott meg: „...mindaz, amit eddig megismertem és elolvastam, rendkívüli örömet szerzett és belsőleg gazdagított. Másképp aligha lenne az egésznek értelme.” E kötet tartalma is visszatükrözi, hogy különösen kedveli Csáth Géza, Kertész Ákos, Kosztolányi Dezső, Ottlik Géza, Szilágyi István műveit, de fordított Balázs Józseftől, Dobozy Imrétől is. Tehát a magyar prózaírók úgynevezett középnemzedéke állt érdeklődése középpontjába, elsősorban az a generáció, amelyik 1945 után kialakította a magyar irodalom arculatát, továbbfejlesztette, illetve meghaladta a múlt örökségét. Igyekezett olyan írókat és műveket választani, amelyeket kifejező nyelvi kolorittal, színnel tudott megjeleníteni. Ebből a szempontból Méyszöly Miklós áll(t) szívéhez, alkatához legközelebb. „*Úgy érzem az ő műveiből készült fordításaim sikerültek a legjobban. További kedvenceim: Ottlik Géza, Örkény István és Mándy Iván*” – mondta Kiss Gy. Csabának.

Persze Karol Wlachovský nemcsak fordításai révén tett sokat a magyar irodalom szlovákiai megismertetéséért, hanem népszerűsítő cikkeivel, recenzióival, kritikáival is. Írt mások mellett Ady Endréről (*Ady és a szlovák irodalom*), Palotai Borisról (*Zöld dió*), Esterházy Péterről (*Két kis érem*), be-

mutatja – e könyv hasábjain is – a szlovákiai magyar irodalom számos kiválóságát: Cselényi Lászlót, Gál Sándort, Dobos Lászlót, Koncsol Lászlót, Török Elemért, Tózsér Árpádot.

A két nép közös dolgaírói általa kibontakoztatott párbeszéd természetesen csak úgy életszerű, csak akkor igazságos, ha a magyar érdeklődők figyelmét a szlovák irodalom és kultúra nem eléggé ismert és még kevésbé elismert értékeire irányítja. E törekvésének is megannyi jó példája olvasható e kötetben. *Egy árvai ember visszavarázsolts gyermekora* címmel Milo Urban (1904–1982) íróról, a *Zöld vér* című munkájáról, – amely mintegy „félúton van a dokumentarista és a szépirodalmi jellegű emlékiratok között” – tesz közzé ihletett sorokat. Érdekes, az irodalmak egymásra hatásának jeleként jegyzi meg, hogy Urban előszere-tettel olvasta az erdélyi magyar írók – Méliusz József, Bálint Tibor, Szilágyi István – prózai munkáit, amelyeket éppen Karol Wlachovskýtől kapott kölcsönbe és amelyeket mindig „belső használatra megírt recenzióval” adott vissza. *A THF hullámain* című írásból a regényes életű Theo H. Florin (1908–1973) költő pályaképe bontakozik ki. A huszadik század harmincas éveiben indult Vladimír Reisel szürrealista lírájáról Karol Wlachovský *Az új látásmód költészetétől az új valóság költészetéig* címmel írt tanulmányt. Idézi Stefan Žary találó sorait Reisel témái és motívumai kapcsán: „*Tematikai megközelítésben költészetének három jellemző jegye van: a nő, a nosztalgia és a nagyváros látomása. Reisel a szerelem, a nő, az illatos és fájdalmas szenvedélyek poétája, a kicsi, jelentéktelen dolgokban rejtőző drágakövek felfedezője, a simogató tenyerek, bújtató keblek, szomorkodó szemek és a szerelemben büntetlen test költője. Ezek Reisel ültetvényei, ő itt a tökéletes kerítés és szőlész, noha mindezt a nagyváros kertjébe is belehelyezi.*” Ugyancsak az 1930-as években kezdett publikálni a szintén szürrealista Július Lenkó, akit kötet *A költészet emberlakta tája* címmel mutat be. Több írás is foglalkozik Emil Boleslav Lukáč és az 1920-as években indult pályatársai (Ján Smrek, Laco Novomeský, Maša Hal’amová és mások) munkásságával. *A költészet házában* című, 1986-ban kelt dolgozat az utóbbi évtizedek – úgymond – fiatal szlovák költészetét elemzi, konkrétan az 1960-as években színre lépett költők első és második hullámát. Az szlovák blokk végén a Ladislav Ballek két regényéről (*Pomocník – A segéd*, 1977; *Agáty – Akácok*, 1981) és az *Az 1970-es évek fiatal szlovák prózáiról* című tanulmány kapott helyet. Megannyi név, amelyekkel érdemes a határ innenső oldalán is ismerkedni, annál is inkább, mert mint Karol Wlachovský fogalmaz: „...kezükkel koruk ütőerén tartják, és együtt haladnak a modern próza fejlődésével...Ezek az írók a jövő és a szlovák – sőt talán általában a modern – irodalom ígéretét és biztosítékát jelentik.”

Fábry Zoltán nyomán, reflexeim alapján legszívesebben egy újabb „híd”-nak nevezném a budapesti Ister Kft. által a 2001-es esztendő ünnepi könyvhetére megjelentett *Köztes szerepben* című kötetet, de a szerző arra int,

hogyan legyenek/legyünk óvatosak a szó használatával. „Meg vagyok győződve róla, hogy kulturális értékek cseréjével, s ezen belül az irodalom fordításával nem építhetők hidak nemzetek és országok között. A történelmi tapasztalat arról győz meg minket, hogy mindazok tévedtek, akik a kultúra területén ilyen célokat fogalmaztak meg és tűztek ki maguk elé. Még egy olyan nagy szellem is tévedhet ebben, mint Fábry Zoltán. Hiszen, ha végigpillantunk a csehszlovák-magyar kapcsolatok alakulásán, rájöhettünk, hogy ez nem sikerült. Tartós hidakat csupán egyetlen »materia bóna« lehet építeni, mégpedig a stabil gazdasági és politikai kapcsolatokból. Csak ezután kerülhet sorra a kultúra meg az irodalom” – mondja a fentebb már idézett *Magyarország az én második otthonom...* című beszélgetésben. S, ha mint afféle „filozof” bizony nehéz ezt tudomásul venni, de be kell látni, hogy Karol Wlachovskýnak igaza van. Ezzel együtt másokkal egyetemben fenntartom, hogy sokrétű tevékenysége, könyvének szellemisége kulturális értéket jelent és mint ilyen – ha másként nem áttételesen – igenis hatással van, hatással lehet a politikai együttműködés alakulására is. Nyilván ezt Ő sem gondolja másként...

Sulyok Bernadett

A polgári létforma mementója

Unger Emil: Az Újvilág utcai ház

Egy német származású pesti polgárcsalád évszázadokon átívelő története elevenedik meg a majd háromszáz oldalas kötet lapjain. Szerzője eredetileg orvosi egyetemet végzett, és haláláig mikrobiológusként dolgozott az Országos Sugárbiológiai és Sugáregészségügyi Kutatóintézetben. Emellett érmekek, papírpénzek rendszerezésével foglalkozott, több numizmatikai szakkönyvet jelent meg. Végül szépiprói vénáját is kipróbálta, 1996-ban adták ki első regényét *Szabadság?* címmel, amelyben a közelmúlt eseményeit dolgozta fel.

A szerző halála után két évvel (2001-ben), posztumusz kiadásban jelent meg *Az Újvilág utcai ház*. A regény egyedisége mindenekelőtt abban áll, hogy olyan társadalmi réteg életformáját, gondolkodásmódját és értékrendjét mutatja be, amellyel viszonylag kevés magyar író foglalkozott. Témáját tekintve talán Márai Sándor *Egy polgár vallomásai* (1934) című művével hoz-